

МЕТАМОДЕРН ТА СУЧАСНОСТІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІЛОСОФІЇ

Шабанова Ю.О. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», email: jshabanova@ukr.net, orcid 0000-0001-5876-4140

Метамодерн як «структура почуттів» нової світоглядної парадигми роздивляється як середина позиція між модерном та постмодерном, що прагне відновити нову якість часу в умовах перманентної нестабільності. Філософські тенденції метамодерну визначаються як міждисциплінарність, публічність, перехід від історико-філософської лінійності до голографічного ракурсу експлікації ідей на підставі ризомного мислення, антропологічний атопізм, практичний вимір життєвого смислопокладання. Понадконфесійність «Нової духовності», як ознака інтегральної природи світогляду метамодерну, спрямована до інтроспективного відновлення голографічної цілісності на підставі «суб'єктивного повороту» в культурі сучасності.

Ключові слова: метамодерн, міждисциплінарність, холономність, голографічність, «нова духовність», суб'єктивний поворот.

METAMODERN AND CONTEMPORARY TRENDS OF PHILOSOPHY

Shabanova Yu. O. National Technical University "Dnipro Polytechnic", email: jshabanova@ukr.net, orcid 0000-0001-5876-4140

Metamodern as a "structure of feeling" of a new worldview paradigm is viewed as a middle position between modern and postmodern, which seeks to restore a new quality of time in conditions of permanent instability. Philosophical tendencies of metamodernity are defined as interdisciplinarity, publicity, the transition from historical-philosophical linearity to the holographic perspective of the explication of ideas based on rhizomatic thinking, anthropological atopism, and the practical dimension of life meaning-making. The trans-denominational of the "New Spirituality" as a sign of the integral nature of the metamodern worldview is aimed at the introspective restoration of holographic integrity on the basis of the "subjective turn" in modern culture.

Key words: metamodern, interdisciplinarity, holonomy, holography, "new spirituality", subjective turn.

Сучасний філософський простір все більше уваги приділяє дослідженням метамодерну, демонструючи дискусійне ставлення до світоглядного феномену сьогодення. Перебуваючи всередині періоду, який умовно визначається культурфілософами з 2010 року¹, практично неможливо об'єктивно оцінити його у визначених формах. Можливо сучасна доба в майбутньому отримає іншу назву ніж метамодерн², але ж сьогодні на тлі кризи постмодерну та інтерпретацій змісту постпостмодерну, метамодерн займає лідируючу позицію й найбільш точно відрефлексовує ознаки сьогодення, яке знаходиться в перманентному стані непередбаченості, невизначеності, нестабільності. Вперше в історії європейської культури світоглядна парадигма формується не шляхом діалектичного заперечення попереднього досвіду, а шляхом його збирання в цілісне світобачення, в якому коливання між цінностями модерну та їх негациєю постмодерном враховує всі протилежні стратегічні позиції філософії й тактики їх ствердження. Не визнавати принципів змін не тільки в світоглядній парадигмі сучасності, а й в сфері професійного філософування, означає залишатися в комфортних умовах сталої, але вже мало актуальної інтелектуальної традиції. При цьому, не відмова а

¹ Vermeulen T. & Akker R. van den. Notes on metamodernism. Journal of Aesthetics & Culture, V 2 (1). (2010). P. 56-77

² Автор методологічно розводить поняття метамодерн як світоглядну парадигму й метамодернізм як мистецький напрямок

трансформація попереднього досвіду, спонукає континуальність філософії здійснюватися в новітніх сценаріях свого буття. Наприкінці 20 століття філософами постмодерну була зафіксована його криза³, яка спонукала до пошуку оновленого змісту та способу філософування, який задовольняв запити глобалізованого, діджиталізованого, техногенного суспільства, що потерпає від перманентної непередбаченості свого існування. Так виникає метамодерн, що прагне зібрати цінності модерну та інтелектуальні практики їх спростування постмодерном в цілісну якість усвідомленого існування людства в умовах нелінійного становлення. В цьому зв'язку, основним завданням філософії постає осмислення цінностей й сенсів людського буття в умовах непередбаченості. Це спонукає сучасного дослідника звернути пильну увагу на те, що переживає, але ж не завжди усвідомлює, практично кожна пересічна людина. Не випадково Ханзі Фрайнахт в своїй роботі «Суспільство що слухає: метамодерне керівництво до першої книги з політики»⁴, підкреслює вслуховування людства в смисли буття та очікування якісного розвороту до усвідомлення смислопокладаючої місії людини в сучасних розривах нелінійної картини світу та діджиталізованої дійсності. Так метамодерн як «передчуття нової культурної парадигми»⁵ впевнено займає лідерські позиції у визначенні світогляду сучасності й потребує осмислення його тенденцій, в яких модерн виступає змістовним наповненням та ціннісним орієнтиром, а постмодерн – передумовою формування інтелектуальних практик метамодерну.

Філософія метамодерну, яка обережно заявляє про себе в намацуваннях тенденцій майбутнього та констатаціях соціально-антропологічних трендів сучасності, потребує ретельного осмислення. Якщо й існує філософія метамодерну, про що свідчать Ханзі Фрайнахт⁶, Сет Абрамсон⁷, Джеймс Шторм⁸ й інші, то вона знаходиться в стані становлення через двувекторність свого здійснення: з одного боку – її мета збирання на рівень нової якості всіх здобутків філософії попередніх періодів, з іншого – суттєва трансформація філософських змістів та підходів до філософування. Визначмо декілька тенденцій, що презентує філософська сучасність.

Метамодерн ставить під сумнів важливість історії філософії, одночасно виступаючи еволюційним періодом її становлення, як етап узагальнення попереднього філософського досвіду. Філософія виходить за межі спадкоємності, все більше схиляючись до нелінійного

³ Див. аналіз кризи постмодерну в Shabanova Yu.O. *Metamodernism Man in the Wordview Dimension of New Cultural Paradigm / Anthropological Measurements of Philosophical Research* No 18 (2020) P. 122

⁴ Freinacht H. *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics* URL: <https://www.goodreads.com/book/show/36107916-the-listening-society>.

⁵ Akker R. van den & Gibbons A. & Vermeulen T. *Metamodernism: History, Affect and Depth After Postmodernism*. - London: Rowman & Littlefield, 2017.

⁶ Freinacht H. *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics* URL: <https://www.goodreads.com/book/show/36107916-the-listening-society>.

⁷ Abramson, S. (2015) *Ten Basic Principles of Metamodernism* URL: https://www.huffpost.com/entry/ten-key-principles-in-met_b_7143202

⁸ Storm J. A. J. *Metamodernism: The Future of Theory*. – C.: University of Chicago Press, 2021.

осмислення важливих ідей в міждисциплінарному вимірі. В цьому зв'язку продуктивним виявляється концепція історії ідей Артура Лавджоя, викладена в його основній роботі «Великий ланцюг буття»⁹, де визначальні ідеї в історії людства осмислюються не шляхом лінійного відстеження історико-філософської континуальності, а шляхом виявлення універсальних смислів, знакових для людства в різні часи свого розвитку. Передумовою формування нелінійної методології в філософії метамодерну виступає ризомний тип мислення, представлений французькими постмодерністами Ж. Дельозом і Ф. Гваттарі, які розробили концепт ризоми, що протистоїть структурній передбачуваності і містить непереддану траєкторію здійснення¹⁰. Філософія метамодерну дозволяє собі визначати ідею в її голографічному здійсненні, на кшталт метафори Хайзі Фрайнахта «Весь світ в піщинці»¹¹, розгортаючи з кожної точки буття позачасову еквівокацію потенційного та актуального.

Філософія все більше відмовляється від редуції понять й експлікації смислів з інтелектуальних студій, долаючи елітарність «ігри в бісер» як кризи філософії, яку вже не розуміють не тільки нефілософи, а й філософи різних шкіл, традицій, напрямків постмодерної плюральності не чують один одного.

Обраність філософського «сектанства», обмеженого кола інтелектуальної еліти, що занурилась в глибини абстрактного теоретизування, змінюється в метамодерні зрозумілими всім запитам: Як жити, а не виживати? Як реалізувати свою місію людини в стані непередбаченості? Як отримати сенс в хаотичному здійсненні мозаїчної картини світу? Як бути собою й здійснювати свої, а не нав'язані суспільством та ідеологіями, цілі? Як жити разом? В умовах метамодерну вічними філософськими питаннями задається вже не Платон й Кант, а пересічна людина. Тому філософія в добу метамодерну стає публічною, її трибуна – діджиталізовані інформаційні канали на кшталт YouTube, де кожен дозволяє собі філософувати та презентувати свою думку в «глобальному театрі» (М. Маклюєн), в якому суспільство горизонтальних зав'язків й комунікацій не тільки пасивно споживає інформацію, але ж й активно її виробляє, користуючись форматом горизонтального доступу до будь-якого реципієнта.

Так виникає філософія як «дурість», з одного боку, профана претензія на подолання сектантської елітарності, з іншого – з глибин такої «дурості» може народитися евристична ідея, змістовно свіжа та запитана в умовах непередбаченості як креативне рішення в спонтанних ситуаціях текучої реальності. Парадоксально, але ж в метамодерні дурень обертається мудрецем, продукуючи неочікувані змісти оновлення застійної системи

⁹ Lovejoy. A.O. The Great Chain of Being. Harvard University Press, 2011.

¹⁰ Deleuze G., Guattari F. A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia. 2 vols. Minneapolis-London; University of Minnesota Press, 2005, pp. 7-19.

¹¹ Freinacht H. The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics URL: <https://www.goodreads.com/book/show/36107916-the-listening-society>.

академічної філософії. Предметом філософії стає те, що турбує та практикується в повсякденності, наприклад переосмислення поглядів на війну, політику, або феномен інформації, медіа-культури, пост-правди, пост-іронії тощо. В цьому контексті міждисциплінарність стягує сучасні досягнення нейробіології, нейропсихології, квантової фізики, астрофізики, східного світоспоглядання та західного світорозуміння в єдиний прикладний модус філософії як практики, а не тільки теорії. Звідси й нова щирість, неоромантичний поворот метамодерну, який мітить й небезпеку сентиментальної спрощеності й глибину безпосереднього відчуття себе в системі довизначення Людина-Всесвіт. Філософія має зберегти себе як безпосередню практику здійснення повноти життєвого світу, при цьому не опускаючись до утилітарного призначення.

Філософія доби метамодерну не прагне до кінцевих ідей й тверджень, що мали терапевтичний ефект в межах модерну та премодерну. Її призначення – коучинг, як оновлена форма маевтики – створення проблемного поля, в якому кожен здатний віднайти свою відповідь, своє рішення, яке найкраще саме для нього.

Метамодерн нічого не обіцяє, відкриваючи можливості вишукувати на індивідуальному рівні свої смисли й свої шляхи їх впровадження в життєву практику, відкриваючи нескінченний простір творчості та самодослідження людини. Формальна освіта вже не в нагоді – бо креативність не відповідає репродуктивному підходу академічних шкіл. Випускник філософського факультету запитаний в суспільстві не як кабінетний теоретик-дослідник, а як філософ-практик сковородинівського типу, якого розуміє кожен. Добропорядний ремісник, як слухняний службовець та виконавець рамкових вимог не потрібен інноваційній корпорації, яка налаштована не на прибуток та фінансові здобутки, а на формування цінностей що сприяють творчим рішенням та єдності команди на основі горизонтальних взаємодоповнень, а не вертикалей ієрархічного підкорення. Для цих запитів соціуму необхідна філософія, що позбавлена стандартизації понять та концептів, філософія як спосіб мислення та моделювання індивідуальної траєкторії самоздійснення людини. Філософія метамодерну відкрита у таємничу містичність вічності, яка її вже не лякає, а притягує, з якою людина співпрацює, долаючи незадоволеність існуючим, як тригер до самовдосконалення. За думкою Петера Весселя Цапффа¹², погляди якого сформовані під впливом песимізму А. Шопенгауера, незадоволеність є базовим станом людини, для якої в добу метамодерну відкриваються невичерпані варіанти можливого, що долають концептуальну заангажованість філософськими системами та світоглядними стереотипами. Філософія метамодерну через «атопічний метаксис» прагне до людини-сутнісної. Атопічність

¹² Dell K. J. & Blix A. S. The norwegian philosopher Peter Wessel Zapffe (1899-1990) and the book of job URL : https://www.dknvs.no/wp-content/uploads/2022/09/DKNVS_Skrifter1_2022_Scr.pdf

тлумачиться метамодерном як повернення до себе, поза масками та ролями соціуму, як відкриття своєї самодостатності в позасистемному здійсненні. Через атопічність метамодерн відкриває можливості здійснення «нової духовності», яка вимірюється трансцендентно-іманентною еквівокацією та дозволяє відчути себе «вдома», незалежно від приналежності до соціокультурних трендів та ідеологій. При цьому, виникає спокуса визначення метамодерним топосом Internet, з новими законами, принципами, мораллю та віртуальними формами здійснення, невідомої раніше, природи антропосу в мозаїчній картині світу.

«Нова духовність» як понадконфесійна позиція виступає ознакою інтегральної природи світогляду метамодерну, для якого характерна розмитість онтологічних кордонів та прагнення інтроспективного відновлення голографічної цілісності. При цьому «суб'єктивний поворот», який відмічають в культурі сучасності Ч. Тейлор¹³, Е. Хобсбаум¹⁴. П. Хілас та Л. Вудхед¹⁵ призводить до домінування «постматеріальних» цінностей самовираження та усвідомленої якості життя. «Суб'єктивний поворот – це поворот від “життя за правилами (life-as)” до “життя-в-суб'єктивності (subjective-life)” ... проживання життя в тісному зв'язку з унікальним досвідом внутрішніх переживань»¹⁶. Процеси індивідуалізації й суб'єктивації органічно доповнюють тенденції формування планетарної свідомості, на яку вказує сучасний британський науковець та мислитель Пітер Рассел. На його думку, подібно до того, як об'єднання найпростіших на клітинному рівні призвело до створення більш складних еволюційних форм, об'єднання індивідуальностей за духовними цінностями в кластри (групи людей), призведе до єдиної планетарної свідомості¹⁷. Подібною точки зору дотримується Кен Уїлберт, який вводить поняття «інтегральна духовність», що об'єднує містицизм, вписаний в концепцію «вічної філософії» О. Хакслі та теорію космічної еволюції. Здійснюючи спробу описати закономірності зміни форми відповідно до зміни свідомості, Кен Уїлберт, долучає буддійське вчення про порожнечу до пояснення «нової духовності» як планетарного явища, оперуючи поняттям холон — як фундаментальної структурної одиниці Космосу, яка має подвійну природу: як ціле в собі й як елемент чогось ще, що представляє холон¹⁸. Таким чином, на підставі формування «нової духовності» метамодерн коливається між суб'єктивним виявленням власного холону й усвідомленням сутності в холономній системі зовнішнього світу, який розширює свої обрії до тотально проявленої реальності нескінченного універсуму.

¹³ Taylor Ch. A Secular Age. Harvard University Press, 2007.

¹⁴ Hobsbawm E. On the Edge of the New Century. – The New Press, 2000.

¹⁵ Heelas P., Woodhead L. The Spiritual Revolution. Why Religion is giving way to spirituality. – Oxford: Blackwell, 2005.

¹⁶ Ibid, P. 2-3

¹⁷ Russell, P. The Global Brain: speculations on the evolutionary leap to planetary consciousness. Los Angeles: JP Tarcher, 1983.

¹⁸ Wilber K. A Brief History of Everything. Shambhala Publications. 2014